

Jak se Psychologická společnost rozešla a zase sešla

Z fakulty jsem vyšel a do psychologie vstoupil, když už se nad ní pořádně smrákalo. Bylo to na podzim roku 1949.

**Zdeněk Matějček
(1922)**

Dětský psycholog. Zabývá se především vývojovou psychologií, sociální psychologií dětství, organickými poškozeními mozku a jejich následky v psychickém vývoji dětí, specifickými poruchami učení, rodinou a její problematikou. Je autorem či spoluautorem četných odborných i popularizujících publikací domácích i zahraničních.

P sychologie to sice neměla tak špatné jako genetika, byla na tom i o trochu líp než sociologie, ale z hlediska marxismu-leninismu to byla „buržoazní pavěda“ tak jako tak. Co tedy s ní? A co s těmi podniky, které jí v praxi provozují? Velká čistka visela ve vzduchu – a začíná se zpravidla od hlavy!

Politické pozadí a rozdělení rolí našich vedoucích psychologů samozřejmě neznám. Sledoval jsem ten děj jako nezasevěný vnější pozorovatel. Byly nějaké schůze, kam jsem si jako novopečený zajíc netroufal. Jen od paní doktorky Smržové jsem zaslechl, že psychologii nikdo nebrání, jenom profesor Stavěl a ten že toho ví o Pavlovovi a reflexologii víc než ti všichni ostatní dohromady. Že je pěkně utřel, ale že to stejně asi nebude nic platné. A nebylo. Myslím, že to jediné shromáždění Psychologické společnosti, na kterém jsem byl, bylo právě to poslední – v roce 1952.

Hlavní přednášku měl tehdy docent Linhart. Bylo to o pragmatismu (on byl samozřejmě proti), bylo to o fyziologii (on byl pro) – a na víc se nepamatuji. Pak mluvil profesor Tardy – a pro psychologii to byla řeč pohřební, či lépe řečeno popravčí. Prohlásil, že „psychologus est physiologus“ a tím že to všechno začíná i končí. Pak byla diskuse a hlasů vstřícných a schvalujících bylo dost a dost. Pedagogika měla zelenou, a tak, pokud vím, i pedagogové si náležitě přisadili. Jediný, kdo zvedl svůj hlas proti, byl doktor Haas, jeden ze tří tehdejších vedoucích psychoanalytiků v českých zemích. Co říkal, to nevím, a myslím, že tomu stejně málokdo vůbec rozuměl. Ví, že primář Kučera měl velkou úctu k jeho vědomostem i charakteru, ale dr. Haas mluvil češtinou německo-anglickou, navíc rozvláčně, takže za chvíli se člověk na to nedokázal soustředit. Navíc se vrátil s českými vojáky z Anglie, takže jeho společenský a politický status byl výrazně deficitní. Chudince naší psychologii tedy rozhodně nepomohl, spíše naopak. A protože se nenašlo sedm statečných, nýbrž jen tento jediný, Psychologická společnost zrušila sama sebe jakožto instituci neužitečnou, přežila a vůbec k ničemu.

Na fakultě ovšem psychologie zachována zůstala a je mi záhadou, jak to vůbec profesor Doležal dokázal. Zrušeno bylo ministerstvo sociální péče, náš SDÚ převzalo ministerstvo školství, ovšem jen formálně, tj. aby jej mohlo ihned zrušit. Ale poněvadž se začala v té době budovat dětská psychiatrie, stala se z našeho zařízení dětská psychiatrická ambulance Kraje středočeského. Vyměnila se tabulka nade dveřmi, ale na pracovní náplni moudrý primář Kučera, náš nový šéf, neměnil nic, jen něco navíc přidal. Nadále jsme tedy

vyšetřovali děti, nadále jsme jezdili do dětských domovů. A poněvadž profesor Doležal usoudil, že studenti psychologie by přece jen nějakou praxi také potřebovali (což za tehdejších ideologických poměrů vůbec nebylo samozřejmé), přitáhl si nás několik ku pomoci. Já jsem začal externě učit dětskou diagnostiku v roce 1957. V témž roce začal také vycházet časopis Československá psychologie – měl jsem v jeho prvním čísle svůj první článek, a to o dětské kresbě. To už zřejmě byla ve vzduchu zase nějaká ideologická obleva. Mírná, ale přece jen taková, že psychologie začala zvedat hlavu. (Léta šedesátá pak znamenají její rozkvět, byť pod pokličkou.)

A tak dozrál čas, aby Československá psychologická společnost mohla vstát z mrtvých. Stalo se tak v roce 1958, jak jsem se dověděl od profesora Hoskovce. První velká schůze či konference musela být už hned nato v roce 1959, protože vím, že nám tam s dr. Langmeierem kdosi z Mladé Fronty přinesl signální výtisk naší první knížky „Člověk známý neznámý“. Schůze to byla veliká. Byl tam snad každý, kdo měl s psychologií trochu co dělat. Povznášející pohled byl i na stůl předsednický. Seděli za ním většinou ti, kdo Společnost před několika léty pohřbívali. Opět neznám pozadí a nevím, kdo se nyní o ustavení Společnosti opravdu zasloužil, ale dobře se pamatuji, že řeči byly podstatně jiné než tehdy před léty. Začalo to tím, že kdosi z psychologické vrchnosti prohlásil, že „psychologie stojí jednou nohou ve vědách přírodních a druhou nohou ve vědách společenských“. Pak už se dál mluvilo jen o noze té a noze oné. A tu se stalo něco nevidaného. Vzpomínku na to mám zapsanu v hlavě i v srdci hluboko přehluboko. Do diskuse se přihlásil snad nejmladší člen shromážděné psychologické obce. Chlapeček, vypadal tak na sextána z gymnázia. Mně zatrnulo, když jsem viděl, jak si bezelstně vykračuje na pódium do sídla oné vrchnosti nejvrchnější. Tam se ujal mikrofonu, musel se představit – jmenoval se Ivo Plaňava – a do ztichlého sálu pronesl přibližně toto: Slyším tu pořád dokola, že psychologie má jednu nohu přírodní, druhou společenskou – rád bych tedy věděl, jestli má taky ještě třetí nohu, tj. tu svou vlastní, psychologickou. Souhlas auditoria byl manifestační. Právě slovo v pravý čas!

A co se dělo dál? Psychologičtí notáblové teď vystupovali jeden za druhým a žádný neopomněl připomenout, že „jak správně praví soudruh Plaňava (ne-soudruzi v představách oné vrchnosti byli nemyslitelní), psychologie má také vlastní nohu...“. Čestný „soudruh“ Plaňava měl svůj velký den a psychologickým nohama se to dál jen hemžilo, takže za chvíli byla z psychologie hotová stonožka.

Sám Ivo Plaňava si toho možná ani není vědom, ale byl to on, kdo pomohl nasměrovat naši psychologii na novou cestu v jednom z rozhodujících okamžiků její historie. ■